

løb, på deltagelsen i det offentlige liv og med en redegørelse for Goldschmidts nemesisfilosofi; digterværkerne behandles ikke litterært. Bogen har særdeles velvalgte illustrationer.

Vagn Dybdahl

Hans Lund: Askov Højskole 1865-1915. (Gyldendal, 1965). 374 s., 35 kr.

Hvert skolebarn i Danmark kender Erik Henningsens maleri af foredrags-salen på Askov Højskole fra 1902. Det hænger på Frederiksborg, og i museets billedhæfte er det kaldt »et monument over en storhedstid for den danske folkehøjskole«. I virkeligheden er maleriet forlægt et fotografisk øjebliksbillede, men dets hovedpersoner, forstander Ludvig Schrøder, hans designerede efterfølger Jacob Appel, deres fruer og staben af dygtige og ansete lærere, var faktisk hovedpersoner i skolens liv i størstedelen af tiden indtil 1915.

Historikeren Hans Lunds fremstilling af Askovs historie i skolens første halvhundredede år er ikke noget øjebliksbillede. Den må snarere sammenlignes med en dokumentarfilm. Den kan med fuld ret kaldes »et monument over en storhedstid for den danske folkehøjskole«, men et nøgternt monument, og det tidspunkt, hvor Henningsens billede blev til, fremtræder i hvert fald ikke som en storhedstid, men – for at citere en elev fra disse år – som »et forbavsende konservativt hjørne i Askovs historie«.

Grundlaget for Lunds fremstilling er netop dokumentarisk: Skolens regnskaber og indberetninger til Undervisningsministeriet, elev- og forhandlingsprotokoller, trykte meddelelser om skolens virksomhed og endelig et væld af private breve, hvoraf især Poul Bjerges til dr. L. Moltesen giver

veltrufne øjebliksbilleder. Hans Lunds egen virksomhed som lærer ved Askov under første verdenskrig og som naboforstander til skolen indtil 1952 har yderligere givet ham dyb fortrolighed med sit emne. Han er dog ikke stærkere bundet deraf, end at han som skolet historiker har sikret sig den afstand, der giver mulighed for overblik.

Skolens første femti år er opdelt i fem afsnit af ulige længde og vægt. Indsnit er sket på de tidspunkter, da der skete skifte eller spring i skolens udvikling.

Askovs udvikling kan godt kaldes eventyrlig. Den begyndte i 1865 i et beskedent bondehus, som endnu står på sin plads. Her søgte de tre lærere, der havde ledet den veludstyrede Rødding Højskole, tilflugt, da grænsedragningen efter krigen 1864 syntes at gøre en fortsættelse af skolen på sønderjysk grund umulig. De håbede ad åre at kunne vende tilbage, men det slægtled, der havde forladt Rødding, kom ikke til at opleve genførelsen. Efter pionértiden i Askov 1865-70 fulgte perioden 1870-78, hvor Askov vandt førerstillingen blandt de grundtvigsk prægede skoler. Derpå fulgte tiden 1878-91, hvor højskolen blev »udvidet« og gav en videregående undervisning med fremragende lærerkræfter som fysikeren Poul la Cour, Holger Begtrup og Jakob Knudsen. Det var en virkelig »storhedstid for den danske folkehøjskole«, men Askov blev ikke, som man havde drømt om de første år, et alternativ til den akademiske dannelse. Årene fra 1892 til 1906, skildret i fremstillingens fjerde afsnit, var en overgangstid. Schrøders nyskabende evne syntes udtømt. Jakob Knudsen og Begtrup forlod skolen. Den vandt en ny kraft i den geniale naturfagslærer Jacob Appel, men som

forstander brød han ikke nye baner. Hans første forstandertid, fra 1906 til 1915, er skildret i bogens femte afsnit.

Inden for hvert af de kronologiske afsnit er mønstret ret ensartet: Skolens kår – undervisningen – skolens udadvendte virksomhed («Askov i tidens røre») – eleverne. Ikke mindst kapitlerne om eleverne indeholder et væld af nyt stof. Så sent som i vinteren 1913/14 var to tredjedele af de mandlige elever landbrugere. Der er gjort grundig rede for elevernes sociale og geografiske baggrund, og man ser, hvorledes skolen ved sin udvikelse udvikler sig fra egnskole til landsskole.

Et særligt afsnit behandler Askovs betydning for Sønderjylland og den sønderjyske sag. Hans Lund påviser her, at der – bortset fra skolens første periode – var en påfaldende ringe forbindelse med de sønderjyske hjem før sidst i 1880'erne. I forbigående må det her bemærkes, at det side 319 anslåede tal for sønderjyder på højskole i årene 1868–88 er for lavt. Det var ikke som anslået ca. 50 om året, men gennemsnitlig dobbelt så stort. I øvrigt vidner fremstillingen, som man kunne vente, om sin forfatters flid og grundighed, og de småfejl, der forekommer, er ikke værd at nævne.

I det ovennævnte mønster findes intetsteds titlen: Skolens mænd og kvinder. Det betyder ikke, at de savnes i fremstillingen. Men de er her sat på plads som institutionens tjenere. Kvindernes indsats, der alt for tit er blevet overset i hidtidig højskolehistorie, er i Lunds fremstilling kommet til sin ret. Askovs forstandere har altid fulgt den gode skik fra Rødding at være de første blandt ligemænd. De to forstandere i tiden indtil 1915 havde ligesom deres efterfølgere en

sjælden evne til at respektere deres medlæreres fulde frihed i undervisningen. Men det kunne knibe i samme grad at respektere radikalt indstillede elevers frihed. På baggrund af uro i elevkredsen blev skoleplanen i 1890 ledsaget af et krav om tilbageholdenhed hos kommende elever, der ikke delte »det grundsyn på menneskelivet og kristenlivet, der bliver gjort gældende i foredragene«, en bemærkning, som dens ophavsmand senere selv bittert fortrød.

I et afsluttende tilbageblik har Hans Lund samlet fremstillingens tråde. Omkring det lille hus på den bare mark var der i løbet af 50 år opstået et mægtigt bygningskompleks. Fra at være en lille ukendt landsby var Askov næsten blevet et verdensnavn. Frem for alt var skolen blevet »et rustkammer for bondens ungdom, og den var ved sin toneangivende stilling i højskolens verden direkte med til at bestemme denne ungdoms målsætning og livsindstilling«.

Helhedsbilledet af Askovs stilling og betydning i det danske samfund er ikke overraskende ændret ved Hans Lunds fremstilling, men det fremtræder med flere nuancer end hidtil. Navnlig er kriserne og vanskelighederne i skolens historie, som man hidtil er gået let henover, blevet klarlagt.

Fremstillingen er frigjort for enhver dogmatik og snæverhed. Det er blevet sagt om den, at den har »afmytologiseret« Askov. Tilbage står et virkelighedens eventyr.

Hans Lunds gedigne fremstilling er et væsentligt bidrag ikke blot til den danske folkehøjskoles, men til hele tidens historie. Teksten støttes af en række fotografier, der, selv om kvaliteten ikke er den bedste, så dog er meget oplysende.

Roar Skovmand